

Mladinoljub.

I.

glavni pisatelj slovenski, Jurij Japelj, porodil se je v 11. dan aprila 1744. l. v Kameniku. Po dovršenih srednjih šolah je stopil v bogoslovje in postal 1769. l. duhovnik. Dvanajst let je služil kot kapelan v Trstu. Potem ga je poklical ljubljanski knezoškof Žiga Herberstein za svojega tajnika v Ljubljano, kasneje je postal beneficijat pri sv. Petru v Ljubljani. Leta 1787. je bil imenovan župnikom na Ježici za Savo, kder je bila ravno takrat župnija na novo ustanovljena.

Ta njegova nova služba ni bila nikakor prijetna in lahka, kajti moral je v vsem ledino orati. Prišedši v to vas, ni našel niti lastne župnijske hiše. Moral je dlje časa stanovati v priprostej kmečkej hiši. Vztrajnemu možu pa kljubu tolikim zaprekam ni upadlo srcé; bil je tu bolje zadovoljen, kakor poprej v škofovej palači. Največje njegovo veselje je bilo, občevati s priprostim ljudstvom, učiti ga in osrečevati; a vse to mu je bilo ravno na tem mestu mogoče. Neumorno delaven na slovstvenem polji, spisal je na Ježici poleg prestave sv. pisma mnogo drugih knjig, ki so Slovincem jako dobro došle.

Neutrudljiv za srečo in blagor svojih ovčic je napravil v svojem stanovanji učilnico, kder je brez vsake nagrade prostovoljno poučeval otroke. S časoma se mu je delo nekoliko olajšalo. Sezidal je tik cerkve sv. Kancijana župnijsko hišo, ki je bila h krati tudi učilnica. Poleg nje je napravil lep sadovnjak, kamor je zasadil vsakovrstnega ovočnega drevja. S tem je dal vaščanom vzgled, kako se z majhnim trudom in majhnimi troški lahko veliko dobrega doseže.

Neizmerno ljubezen je imel Japelj do mladine. Omenili smo vže, da je začel takój po svojem dohodu prostovoljno poučevati vaške otroke. Vabil jih je k sebi in prosil stariše, naj jim ne branijo hoditi v učilnico. Kako bi mogel kdo lepše posnemati božjega Sina, kličečega: „Pustite k meni otročiče!“ Samo o sebi se umeje, da so otroci ljubili svojega učitelja kakor lastnega očeta.

V učilnici je učil otroke najpred čitati na knjigo. A to pred sto leti ni bilo tako lahko, kakor danes. Takrat Slovenci še niso imeli niti „abecednika“ niti „računice“, Kako težavno je bilo torej začetno učenje ne samó učencem, temveč tudi učitelju! Po mnogem náporu je privadil otroke na posamične črke in potlej je z njimi čital na razne knjige. Da je bil pri takem trudapolnem učenji sploh kak napredek mogoč, to je znal le plemeniti Japelj storiti. A njegovi učenci tudi niso bili tako nemarni, da bi jih ne bilo možno ničesar naučiti. Da-si so bili še v zórnej mladosti ter niso mogli razuméti, kako koristno je, če zna človek čitati in pisati, vender niso onemogli v učenji, marveč pridno so se učili samó zato, ker jim je njihov ljubljeni učitelj to priporočal. Ko so vže znali čitati, začeli so se učiti pisati in računati.

Vzpomládi in po leti se je preselila Japljeva učilnica na prosto. Ostavili so otroci z učiteljem sobo in se šli sprehajati na zelene travnike in v zelene gozde; mej potom so se učili. Gospod župnik je popraševal zdaj tega, zdaj ónega, kako

se imenuje to ali óno drevo, kako se ta ali óna črka zapiše i. t. d. Otroci so mu veselo odgovarjali in sèm ter tjà začrtali kako črko v prah.

Tudi v računanjih so se takó učili. Vzlasti pa je gospod župnik učil učence in učenke, sprehajajoč se po polji, krščanskega nauka. Sedli so pod kako košato drevo, župnik nekoliko više, a otroci k njegovim nogam. Ko je vse po vrsti izprašal, povedal jim je kako povest ali pa dal temu ali ónemu kako kujigo, rekoč, da naj čita na njo.

Ako se je pripetilo, da stariši tega ali ónega zavoljo domačih opravil niso pustili v učilnico, šli so učenci in učenke z gospodom župnikom na dotični dom, in če so našli otroka pri delu, takój so pristopili in mu pomagali, da je bilo delo poprej zvršeno ter so ga potlej vzeli s sebjó. Japelj sam je stal poleg njih in jih zabaval z mičnimi pripovedkami. Večkrat se je tudi sam poprijel dela in delal z učenci vred. Prav pogostoma je peljal otroke na kako kamenito njivo in jim ukazal kamenje pobirati. Mladim delavcem je bila to igrača; takój so se razkropili po ravnini in nosili kamenje na kùp, da je bila njiva kmalu očiščena.

Bolj odrasle dečke je poučeval Japelj tudi v sadjarstvu, kmetijstvu, gospodarstvu in sploh v vsem, česar je dobremu kmetu vedeti treba, ker on ni bil samó učen in pobožen duhovnik, večč jezikoslovec in izvrsten pisatelj, nego tudi dober in previden gospodar, ki je znal svoje mnogovrstne znanosti uporabljati ne samó sebi, marveč tudi drugim v korist. Kaj pomagata učenost in znanost, ako ju ima kak človek sam, a njegov bližnji nima od tega nobene koristi? Tako znanje ni pravo. Samó ona učenost je prava, katera ne osrečuje posamičnega človeka, marveč mnogo ljudi.

Cloveški duh ne sme biti vedno napet in delaven, vzlasti v mladosti ne, ker oslabí. Zmernost mora biti povsod. To je vedel tudi Jurij Japelj. Zato je vselej po učenjih dovolil otrokom razne igre, katerih se je tudi sam udeleževal. Navadni prostor za igre so imeli ob Savi blizu sedanjega mostú. Tú je bil nekoliko vzvišen, z drevjem zasajen kraj, kder so navadno počivali.

Kakor je ljubil Jurij Japelj mladino, takó je gorel tudi za srečo svojih vaščanov. Ubožne je podpiral, žalostne tolažil, nesrečne osrečaval; sploh je izvrševal krščanska dela usmiljenja v polnej meri.

II.

Jeseni 1792. leta so šli učenci z učiteljem Japljem v župnikov sadovnjak jabolka in hruške trest. To je bilo veselje! Starejši dečki so splezali na drevesa in tresli, da se je ovočje kakor toča usipalo z vej. Nekateri so zamudili o pravem času umakniti se izpod drevesa in zato so je dobili po glaváh. Mej temi nesrečniki je bil tudi gospod župnik. Skočil je sicer hitro izpod drevesa, ko so se veje zmajale, a bilo je vže prepozno. Dve debeli jabolki sti ga zadeli, jedno na ramo, drugo na glavo s tako silo, da je nehoté stegnil roko po bolečini. Dobrovoljni župnik pa se kljubu tej nezgodi dobrovoljno nasmehne in pravi: „Glejte, otroci! takó se nam godi neprevidnežem. Hà! hà! Tudi vi ste jo dobili po glaváh; ti Jožek na glavo, takisto tudi Anka in Minka, a ti, Janezek, na ramo, in Šimen na roko . . . Nù, kam pa je tebe zadelo težko jabolko, Verbanček, da se takó upog-neno držiš? Menda ti ni kostij zdrobilo, kali?“

Glasi smeh je nastal pri teh besedah mej mladino. Mnogi, katerim so se kopičile vže solzé v očéh, pozabili so hitro vse bolečine in radi ali neradi, morali so se smijati z drugimi vred. Samó jeden se je res jokal, in ta je bil sedemletni Cerkvénikov Verbanček, ki je ves uplašen priskočil k župniku. Ta ga je hotel z ljubeznjivim vprašanjem razvedriti in mu pregnati solzé iz očij, a ni se dalo.

„Ravno na nos mi je priletelo,“ odgovori deček solzán in vzame roko od nosa, s katero si ga je prikrival. V tem trenutku se prikaže črnorudeča kri na mladem obrazku. Vsi ostrmé, živahnost utihne, in celó tresci na drevesih nehajo tresti. Da bi prestrašenim otrokom pregnal strah, deje hitro gospod župnik, ogledavši ranjenca: „Ne jokaj se, ne jokaj, Verbanček! Vaš pisani mucek te je malo uklal, ker mu zjutraj nisi dal jesti. Kmalu bode vse dobro. Pojdiva k Savi, da te umijem; a vi, drugi dečki, tresite dalje, ter pázite, da se vam kaj enacega ne pripeti. Jabolka ne vedó, da bolí, ako udarijo.“

Nov šum in hrum se je začel v župnikovem sadovnjaku, ko je gospod župnik otišel z Verbančkom k Savi, kri mu izpirat. Kri je bila kmalu ustavljena, a še poprej solzé in Verbanček se je začel kmalu na ves glas smijati.

Povrnivši se v sadovnjak, razveselé gospod župnik otroke, rekoč jim: „Glejte, otroci, kak grózen vihar je pretíl, zdaj pa vže solnce sije. Hà, hà! Ali ni to čudno?“

„Čudno, zeló čudno, gospod župnik,“ odgovarjajo otroci drug za drugim ter se zavrté po zelenej grivi, vzemši Verbančka v svojo sredo, da mu preženo žale misli in spomine. Po tej veselej igri reče župnik Cerkvénikovemu Verbančku in Dragarjevemu Pavlu, naj gresta v župnijsko hišo po kosilce, katero jima bode dala kuharica. Kakor krilata ptička vzletita dečka proti cerkvi.

Ko sta dečka odhajala, jeli so ostali dečki pobirati sadje v pletenice. Tu je bilo zopet dosti smehú in veselja, ker se je ves čas sukal pogovor le o debelih jabolkih in hruškah, katere je ta ali óni dobil.

Odposlanih dečkov ni bilo dolgo nazaj. Gospodu župniku se je to čudno zdelo in večkrat se je ozrl, je-li vže prihajata. Slednjič ju zapazi na cesti stati pri nekej ženi. Gleda ju dljé časa in vidi, da se prepirata. Radoveden, kaj imata, gre jima naproti.

Prišedšemu na cesto prihitita oba k njemu. „Gospod župnik! Pavel mi ne pustí, da bi podaril tej ubogej ženi kosec kruha,“ kliče Verbanček. H krati toži tudi Pavel, rekoč: „Verbanček bi rad sam to storil, a meni ne pustí, da bi tudi jaz dal nekoliko od svojega kruha.“

Hitro skočita vsak na jedno stran gospoda župnika in čakata razsodbe. Zdaj gredó vsi trije k beračici, ki je sedela na kamenu ob cesti. Raztrgana obleka, žalostno in blede obličje je kazalo, da uboga žena pač ni v veselih razmerah.

„Prosim vas, gospod, darú božjega,“ vzdihne beračica s solznimi očmi in slabim glasom.

„Ódkod pridete?“ vpraša jo župnik vidno ganen.

„Iz Mengša sem prišla do tú sem. Neusmiljeni ljudjé mi niso hoteli nikjer dati živeža. A tú me je prijela slabost, da ne morem dalje. Prosila sem ta dva dečka, da bi mi podarila kosec kruha. Dobra otroka sta mi hotela ponuditi vsak svoj kos; a branila sta drug drugemu, rekoč: Spravi ti svoj kos, da ne bodeš lačen, bodem jaz sam dal. Malo ne sprla sta se zavoljo mene ta ljubeznjiva otroka. Gospod, ravno o pravem času ste še prišli, da se ni kaj hujšega prigodilo.“

Japelj pohvali dobrohotna otroka, a za kazen, da sta se skoraj sprla, ne dovoli jima, dati ženi svojega darila. Reče jima, da naj neseta malico v sadovnjak, kder si jo naj sama razdelita. Le svoj kos vzame župnik ter ga podá ženici, ki ga z velikim veseljem vzame in povžije.

Ko se onemogla sirota nekoliko okreпча, vzdigne jo gospod Japelj in pelje v vas. Teško je korakala starica po poti, a oprta na župnikovo roko, prilezla je vender do bližnje hiše, kder so jo na gospodovo prošnjo vzeli pod streho.

Veseli dan se je žalostno končal za otroke, ker gospoda župika ni bilo več v sadovnjak. Ostal je pri bolnici, videč, da se jej bliža zadnja ura.

S pomočjo župnijskih poslov so spravili otroci sadje domov.

Ves teden potem ni bilo šole, ker gospod župnik je imel mnogo opraviti z neznano beračico. Bilo jej je vedno huje, in čez štiri dni je umrla. Japelj sam je plačal za njo vse troške in jej napravil lep pogreb.

Tako je deloval slavni Jurij Japelj na Ježici v časni in večni blagor svojih ovčie. Ni čuda, da se je solzilo oko sleharnemu vaščanu, ko se je preselil 1795. leta njih ljubljeni duhovni oče v Naklo, kder je služil štiri leta kot dekan nič menj unet za srečo in blagostan svojih ovčie.

1799. leta je šel v Celovec, kder je služil kot kanonik do svoje prezgodnje smrti. Na mrtvaški oder mu je došla vest, da je izvoljen tržaškim škofom. Do zadnjega je bil Japelj zdrav in vesel. V 11. dan oktobra 1807. leta je bral svojemu prijatelju neko Marijino pesen, katero je bil sam zložil. Prečitavši jo, razjokal se je notranjega veselja nad svojim zadnjim umotvorom. Kmalu po prijateljevem odhodu zadene ga mrtvoud, zgrudi se na tla, in v malo urah, previden s sv. zakramenti mirno v Gospodu zaspí.

Tako je končal svoje bogoljubno življenje jeden prvih slovenskih pisateljev in učenjakov, mož, neumorno delaven za blagor človeštva, poštenjak, kakeršnih štejem le malo v sedanjej dōbi.

V 24. dan avgusta 1849. l. je umrl v Ljubljani stolni dekan Verban Jerin, nekdanji Japljev učenec — Cerkvenikov Verbanček iz Stožice pri Ježici. *Tomanov.*

Debrecin.

ajznamenitejše ogersko trgovsko in obrtno mesto je brez dvombe Debrecin. Leži na vzhodnej strani reke Tise v velikej ogerskej ravnini, ki se debrecinska pustopoljina imenuje. Debrecin je za Pešto največje in najbolj obljudeno ogersko mesto, ki šteje preko 52.000 prebivalcev in ima razven Pešte najživáhnejšo kupčijo v vsej ogerskej kraljevini. Hiš ima nekaj čez 4000, ki so nizko zidane, pa také raztresene, da zavzemajo veliko prostora. V vsem skupaj ima Debrecin 5 cerkev, mej katerimi se najbolj odlikujeta kalvinska in pa frančiškanska cerkev. Druga znamenita poslopja so: lep in dokáj velik samostan pijaristov, mestna svetovalnica in protestantska akademija z dragoceno knjižnico.